

АВІФАУНА ЛОЩИННОГО УРОЧИЩА НА ПРИКЛАДІ ЗАКАЗНИКА «ІВАНЬКІВСЬКИЙ»

¹ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація

Вивчена видова структура орнітофауни ландшафтного заказника місцевого значення «Іваньківський» упродовж всіх сезонів 2019-2020 років. Встановлені характер перебування птахів на території, їхня належність до різних екологічних груп. Визначені види, які знаходяться під охороною. Результати можуть бути використані при організації моніторингу орнітофауни і розробки спеціальних дій для її збереження.

Ключові слова: авіфауна, видова структура, заказник «Іваньківський», птахи, екологічні групи.

Abstract

The species structure of the avifauna of the landscape reserve of local significance "Ivankivsky" during all seasons of 2019-2020 has been studied. The nature of the birds' stay on the territory, their belonging to different ecological groups have been established. Identified species that are protected. The results can be used in the organization of monitoring of avifauna and development of special actions for its preservation.

Keywords: avifauna, species structure, Ivankivsky Reserve, birds, ecological groups.

Вступ

На сьогодні проблеми охорони довкілля, як в глобальному контексті так і на локальному рівні, дедалі більше загострюються [1, 2]. Через тотальну деградацію природних екосистем доводиться вдаватися до радикальних дій – повного вилучення природних біотопів зі структури господарських угідь та формування в їх межах природо-заповідних територій.

Для розробки дієвих менеджмент-планів їхнього функціонування потрібно володіти репрезентативною картиною структури і стану їх орнітофауни [4]. Насамперед, це важливо для щойно створених об'єктів ПЗФ, або тих, чиє створення лише планується.

Розпорядженням №5 від 08.01.2020 р. Вінницької ОДА було погоджене створення ландшафтного заказника місцевого значення «Іваньківський» (Гайсинський р-н, Вінницької обл.), орієнтовною площею 20 га, без вилучення із користування. Задля налагодження ефективної системи моніторингу стану заповідного об'єкту ми здійснили спробу комплексно проаналізувати видову структуру та кількісні параметри орнітофауни, особливості трофічних і топічних зв'язків птахів новоствореного об'єкту ПЗФ.

Результати дослідження

Впродовж усіх сезонних періодів 2019-2020 років були виконані обліки птахів досліджуваної території. Сукупна протяжність маршрутів перевищувала 100 км.

За результатами спостережень було встановлено, що авіфауну території формують 68 видів птахів, які належать до 51 роду, 29 родин і 13 рядів.

За характером використання території вони представляють 6 екологічних груп (рис. 1): осілі (22 види, 32,4%), гніздові та перелітні (22 види, 32,4%), гніздові в суміжних стаціях (11 видів, 16,2%), пролітні або транзитні (6 видів, 8,7%), зимуючі (7 видів, 10,3%).

Один із основних чинників, що визначає присутність виду в репродуктивний період у певному типі стації – наявність зручних умов для гніздування [4].

Осілі та гніздові птахи дослідженої території поділяються на 4 еколого-біотопічні групи в залежності від місця розташування гнізд (рис. 2). Так, за кількістю видів домінує група

кровоногніздових птахів (16 видів, 53,4%), які для гніздування використовують крони дерев та чагарників, заростей кропиви тощо.

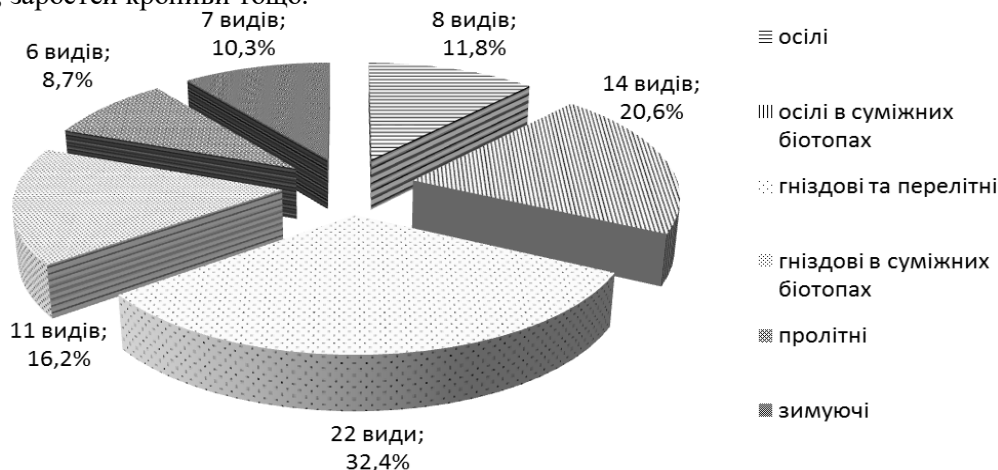

Рис. 1. Орнітофауна дослідженої території за характером перебування

Оскільки в межах урочища присутні відкриті стації, чималою також є кількість наземногніздових птахів – 12 видів (40%).

Малий вік деревних насаджень створює дефіцит дерев у яких можуть бути утворені дупла. Тому в гніздовій фауні дослідженого об'єкту виявлений лише 1 представник (3,3%) групи дуплогніздових птахів – шпак звичайний.

Єдиним (3,3%) є також і представник гніздових паразитів – *Cuculus canorus* Linnaeus, 1758.

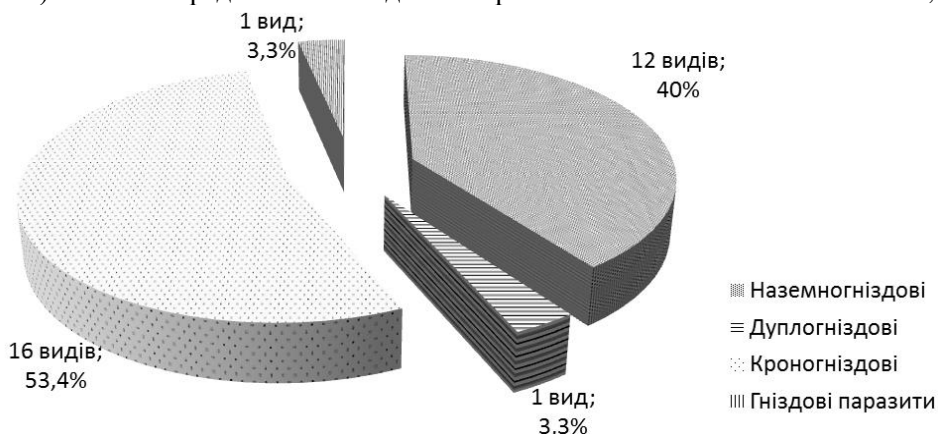

Рис. 2. Категорії птахів дослідженої території за місцем гніздування

Зв'язок з конкретним типом біотопу та домінування певного корму в раціоні виду є тими основними чинниками, що зумовлюють перебування його на території [3]. Аналіз індивідуальних потреб птахів заказника дозволяє зрозуміти особливості формування орнітокомплексу території загалом [2].

Так, в структурі раціону більше, ніж половини птахів представлені наземні безхребетні тварини (рис. 3). Майже виключно комахами на різних стадіях їхнього розвитку, червами, павукоподібними та м'якунами живиться 19 видів птахів (27,9%) а ще 17 видів (25%) доповнюють свій раціон також рослинною їжею – здебільшого вегетативними частинами рослин, їхніми ягодами та насінням.

Також наземні безхребетні представлені в раціоні 14 видів (20,7%) рослиноїдних птахів у вигляді доповнення, або в період вигодовування пташенят або в сезони масової появи комах на різних стадіях. При цьому головним компонентом дієти цих птахів є насіння рослин, яке вони споживають в другій половині літа, восени і впродовж зимового періоду.

В межах дослідженої території також було виявлено по 6 видів птахів (по 8,8%), які споживають як лише хордових тварин, так і разом з безхребетними тваринами в майже рівних пропорціях. Традиційно таких птахів називають хижими – до них належать усі представники ряду Соколоподібні та більшість Лелекоподібних.

Облігатних фітофагів, чий раціон сформований виключно їжею рослинного походження, було виявлено лише 3 види (4,4%).

Стільки ж птахів (3 види, 4,4%) можна віднести й до поліфагів, чий раціон включає найрізноманітнішу їжу як рослинного, так і тваринного походження.

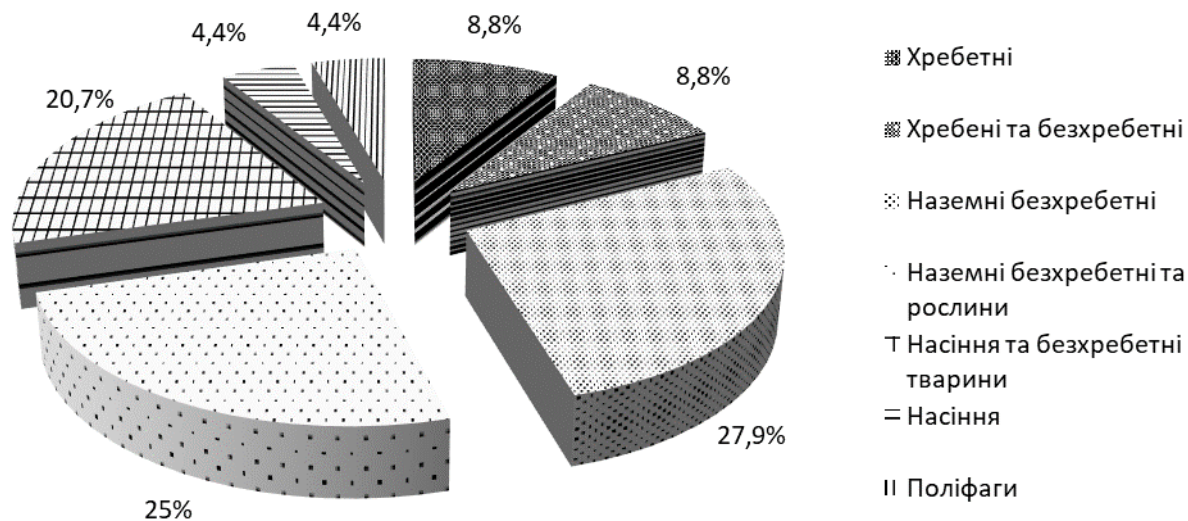

Рис. 3. Категорії птахів дослідженої території за характером раціону

З виявлених у межах дослідженої території 68 видів птахів, 65 видів включені до додатків II і III Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, 1979р.); 2 види – до Червоної книги України; 17 видів – до додатку 2 Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція).

До додатку 2 Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою зникнення (CITES або Вашингтонська конвенція) включено 10 видів птахів, виявлених в межах території заказника.

Висновки

Таким чином встановлено, що населення птахів ландшафтного заказника «Іваньківський» формує орнітокомплекс зі складною і різномірною структурою, яка є типовою для заліснених лоцинних урочищ Східного Поділля. Комплекс потребує постійного моніторингу задля вчасного виявлення негативних тенденцій і розробки заходів збереження авіафауни зокрема і ландшафту загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матвійчук О.А. Сучасний стан і проблеми охорони авіафауни Вінницької області. *Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук. Основні наукові проблеми та перспективи дослідження*. Вип. 3. Вінниця, 2006. С.90-91.
2. Матвійчук О.А. Вплив екзогенних чинників на орнітофауну Верхнього і Середнього Побужжя. *Науковий Вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.11. С.128-133.
3. Матвійчук О.А. Видовий склад та екологічна структура авіафауни Верхнього і Середнього Побужжя. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія*. 2015р. №2 (63). С. 41-46.
4. Серебряков В.В., Матвійчук О.А. Попередня оцінка стану орнітоценозів антропогенних ландшафтів Верхнього Побужжя у гніздовий період. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія*. 2006. № 3-4 (30). С. 94-100.

Матвійчук Олександр Анатолійович – канд. біол. наук, доцент кафедри біології, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, e-mail: moavinni@gmail.com.

Храпко Тетяна Сергіївна – студент групи ІМБХ, природничо-географічний факультет, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, e-mail: furiya.17.08@gmail.com

Дудник Альона Андріївна – студент групи ЗПН, природничо-географічний факультет, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, e-mail: <mailto:lev.alona30@gmail.com>

Matviichuk Oleksandr A. – PhD, Associate Professor of Biology, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, e-mail: moavinni@gmail.com

Грапко Тетяна С. – student of group 1MBH, Natural-Geographical Faculty, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, e-mail: furiya.17.08@gmail.com

Dudnyk Alyona A. – student of group ЗPN, Natural-Geographical Faculty, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, e-mail: <mailto:lev.alona30@gmail.com>